

INTUSSEN
KOMEN
MENSEN OM

ALICJA GESCINSKA BIJ DE BEZIGE BIJ

Een soort van liefde (roman, 2016)

Thuis in muziek (essay, 2018)

Alicja
Gescinska

Intussen
komen
mensen om

Over politieke betrokkenheid

2019
DE BEZIGE BIJ
AMSTERDAM

Copyright © 2019 Alicja Gescinska

Omslagontwerp Bart van den Tooren

Foto auteur Thomas Vanhaute

Vormgeving binnenwerk Aard Bakker, Amsterdam

Druk Bariet Ten Brink, Meppel

ISBN 978 94 031 7430 3

NUR 320

debezigebij.nl

Kinderen van onze tijd

Wij zijn kinderen van onze tijd,
en onze tijd is politiek.

Al jouw, onze, jullie
dagzaken, nachtzaken
zijn politieke zaken.

Of je nu wilt of niet,
je genen hebben een politiek verleden,
je huid een politieke kleurnuance,
je ogen een politieke gezichtshoek.

Wat je zegt wekt respons,
waarover je zwijgt spreekt voor zich –
en is zus of zo ook politiek.

Zelfs zwerfend door de bossen
zet je politieke stappen
op een politieke grond.

Apolitieke gedichten zijn ook politiek,
en boven ons schijnt de maan,
niet meer onze maan, maar punt van discussie.

Zijn of niet zijn, dat is de kwestie.
Wat voor kwestie, antwoord, mijn beste!
Een politieke kwestie.

Je hoeft niet eens een menselijk wezen te zijn
om politiek gezien iets te betekenen.
Het is genoeg als je aardolie bent,
veevoer, een afvalproduct.

Of anders een onderhandelingstafel met een vorm
waarover maanden is getwist:
aan wat voor een te onderhandelen over leven
en dood,
een ronde of een vierkante.

Intussen kwamen mensen om,
stierven dieren,
brandden huizen af,
en verwilderden velden,
als in lang vervlogen tijden
met minder politiek.

WISŁAWA SZYMBORSKA

Copyright © 1986 Wisława Szymborska
Copyright Nederlandse vertaling © 1999 Erven Gerard Rasch en
Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

INHOUD

De roep van het moment	9
De menselijkheid in de mensheid	30
Filosofische waarheden, politieke leugens	49
Democratische demonen	72
De leugen van de elite	94
Onmacht en cynisme	111
De kracht van verduistering	130
Dankwoord	149
Literatuur	151
Noten	155

DE ROEP VAN HET MOMENT

In de politiek kies je niet wanneer het jouw moment is, het moment kiest jou. Bij mij kwam het niet enkel onverwachts, maar ook nog eens erg ongelegen. Ik zat midden in wat misschien wel de akeligste dagen van mijn leven waren: akeliger dan de dood van mijn vader, akeliger dan de kanker waar mijn moeder zich doorheen worstelde. Een van mijn zussen was plots ernstig ziek geworden. Ik had haar in eerste instantie bij me in huis genomen, zodat ze op krachten kon komen. Maar haar symptomen verergerden met de minuut. Het duurde even voor de juiste diagnose werd gesteld. Ik ging met haar bij specialisten in verschillende ziekenhuizen langs. We werden heen en weer geslingerd tussen verschrikkelijke en vreselijke scenario's. Of ze zou aan haar ziekte bezwijken, of ze zou het overleven, maar nooit meer de oude worden. Uiteindelijk moest ze twee maanden lang in een zie-

kenhuis blijven, en vandaag is ze nog steeds herstellende, elke dag moeizaam een stapje dichterbij wie ze vroeger was.

Ik had juist het verlossende bericht ontvangen dat voorlopig geen terminale ziekte vastgesteld kon worden, toen ik gebeld werd door Dirk Verhofstadt. Zijn broer wou me spreken, zo snel mogelijk. 'Je raadt vast waarom.'

'Nee,' zei ik eerlijk, want ik kon me werkelijk niet voorstellen welke vraag me voorgelegd zou worden. Nu toch nog niet.

'Kan je hem morgen al ontmoeten? In Gent of Brussel, zeg maar. Het gaat om de Europese lijst.'

'Ik denk van wel.'

Na twee telefoontjes met zijn secretaresse had ik een afspraak met Guy Verhofstadt voor een kop koffie bij hem thuis in Gent.

Er ging zoveel om in mijn hoofd, dat ik geen tijd had om stil te staan bij dat wat de volgende dag zou gebeuren. Ik was opgelucht dat de voormalige premier van ons land niet te ver van het ziekenhuis woonde, waar ik na het gesprek meteen heen wou gaan. Hoewel ik al jaren de nationale en internationale politiek volg, heb ik me nooit in het bijzonder geïnteresseerd voor de manier waarop kieslijsten tot stand komen. Hoe uitzonderlijk of gewoon de dingen bij mij zijn gelopen weet ik niet. De samenstelling van een politieke

lijst zal ongetwijfeld geen vast patroon volgen. In mijn geval ging het zo: ik werd gevraagd op een vrijdag, op maandag moest ik antwoorden.

Ik parkeerde mijn auto enkele straten van het huis van Verhofstadt, een prachtig pand uit de vijftiende eeuw. Ik moest nog aanbellen, maar zag zijn echtgenote reeds mijn richting op komen met een taart in haar handen. Verhofstadt begroette me en nog voor mijn jas aan de kapstok hing, vroeg hij of ik op de Europese lijst wilde staan. Zijn hond Marcel kwispelde vrolijk rond mijn benen. We dronken koffie, aten chocoladetaart, waar de hond met veel interesse naar keek, en ondertussen praatte Verhofstadt over de toekomst van Europa.

Sinds 2009 was hij fractievoorzitter van de Alliantie van Liberalen en Democraten in het Europees Parlement. Door zijn uitgesproken pro-Europese mening en voortvarende kijk op de Europese Unie is hij waarschijnlijk een van de bekendste Europarlementariërs. Als weinig anderen weet hij wat er zich echt afspeelt op het hoofdpodium en in de coulissen van de Europese politiek. 'Europa werkt niet goed.' In een notendop besprak hij de geschiedenis van de EU, of beter, alles waarin Europa volgens hem tekort was geschoten. De reden voor het falen was duidelijk: er was te weinig Europa. Niet de EU, maar de afzonderlijke lidstaten waren ervoor verantwoordelijk dat mensen stierven op zee. Niet de EU, maar de lidstaten waren ervoor ver-

antwoordelijk dat fundamentele waarden, rechten en vrijheden niet overal gerespecteerd werden. De dingen zouden beter moeten, efficiënter. Maar het probleem is dat de illiberale krachten sterker worden, buiten en binnen de grenzen van Europa. Heel wat mensen willen de EU geheel ontmantelen, niet meer alleen via de openlijke dreiging van een Nexit, Plexit, Grexit of wat dan ook; wel door verrotting van binnenuit.

Alles wat hij zei klonk me vertrouwd in de oren. Ik heb twee jaar over Europa en zijn instellingen gedoceerd aan Amherst College in de vs. Met de studenten volgde ik intensief het doen en laten van het Europees Parlement, de Europese Raad en de Europese Commissie. Ik had mijn studenten ook de opdracht gegeven om het boek te lezen dat Verhofstadt had geschreven met Daniel Cohn-Bendit. We bespraken kritisch de droom van een Verenigde Staten van Europa. Ik herinner me hoe de studenten zich verbaasden over het feit dat zoveel Europeanen vreesden voor het verlies van hun nationale identiteit door het invoeren van de euro, door het gebruik van de Europese vlag en het Europees volkslied, en bij elke andere stap die de Europeanen dichter bij elkaar zou moeten brengen.

Terwijl Verhofstadt aan het woord was, dacht ik de hele tijd: nee, dit doe ik niet. De timing is te slecht. Ik was er misschien wel klaar voor, maar mijn leven niet. Ook dacht ik aan mijn studenten in Amerika en de lessen waarin ik ze speeches uit het Europees Par-

lement liet zien, die we nadien bespraken. Ze vonden het geweldig om te zien hoe politici uit verschillende landen samenwerkten, elkaar aanspraken, tegen-spraken en indien nodig zelfs berispten in het bijzijn van collega's; dat alle gesprekken simultaan vertaald werden en dat iedereen zich kon laten gelden. In die jaren heb ik ook enkele keren gedacht dat – mocht ik daar zitten – ik geen enkele plenaire zitting zou willen missen en dat ik zeker van de gelegenheid gebruik zou maken om bepaalde figuren over hun gedrag en hun beslissingen te ondervragen, om datgene wat je normaal gezien in een opiniestuk schrijft, rechtstreeks te richten aan de persoon in kwestie. In het Europees Parlement betreurde ik meer dan eens de afwezigheid van filosofen, schrijvers of kunstenaars; mensen die vanuit een bredere, culturele achtergrond de politiek in staptten om het debat te verrijken en het beleid te verdiepen. Er mochten wat mij betreft meer figuren als de betreurde Poolse historicus en politicus Bronisław Gemerek¹ zijn.

Uit beleefdheid (en ook een beetje uit ongeloof over wat ik net vernam) vroeg ik bedenktijd. 'Wanneer wil je het antwoord weten?' zei ik nog aan de voordeur, bij het afscheid.

'In de politiek? Hoe sneller hoe beter. Het liefst nu.' Ik nam mijn tijd tot maandag.

Ik stapte door de donkere avond naar mijn auto, en liet de vraag bezinken aan het ziekbed van mijn zus. Verhofstadt had me niet gevraagd om gewoon op de Europese lijst te staan, maar om samen Europa ‘te redden’ van de krachten die het willen vernietigen, in het bijzonder van het rechts-nationalistische populisme. President Macron was de verkiezingen in gegaan met de slogan ‘Renaissance Européenne’, de Europese liberalen met ‘Renew Europe’. Europa moet vernieuwd worden. Europa heeft visie nodig. Denkers. Filosofen. ‘Daarom, Alicja, wil ik dat je mee je schouders onder Europa zet.’

Het was niet bepaald een vraag waar ik op zat te wachten. Na het verschijnen van mijn eerste boek *De verovering van de vrijheid* in 2011, werd me regelmatig de vraag gesteld of ik politieke ambities had. Die waren er niet, althans niet van zodanige aard dat ik de behoefte had om me aan te sluiten bij een partij en me ergens kandidaat voor te stellen. Wat me vooral dreef was de drang om de dingen te doorgronden. Van Karl Marx komt de bekende uitspraak dat filosofen de wereld vooral hebben geïnterpreteerd, terwijl het erop aankomt om haar te veranderen. Zo men wil zou men kunnen spreken van twee soorten filosofen: zij die de wereld willen begrijpen, en zij die haar willen verbeteren. Dat is uiteraard een kunstmatige scheiding. De filosoof staat niet buiten de wereld, en wanneer hij meer begrip krijgt en scheidt, verandert dit ook de wereld zelf. Dat de wereld behoefte heeft aan veran-

dering, en dat meer begrip daartoe wel nodig is, maar allerm minst voldoende, kan moeilijk ontkend worden. Ondanks het feit dat ik heel goed wist dat met begripen alleen het leven niet beter wordt, had ik nooit overwogen om mezelf kandidaat te stellen om politieke macht te krijgen en zo de wereld te veranderen. Wat wel met ouder worden groeide, was het besef dat er misschien een tijd zou aanbreken dat opiniestukken en boeken schrijven, lezingen geven en petities tekenen niet meer zou volstaan. De geschiedenis levert vele voorbeelden van intellectuelen die zich niet langer in stilte aan de zijlijn konden nestelen als ze 's morgens nog zonder schaamte in de spiegel wilden kunnen kijken.² Het zou de tijd zijn waarin ik leef, en niet een politieke ambitie, die moest bepalen of ik ooit de politieke arena zou betreden.

Dat ik 'op een dag' een politiek engagement mogelijk achtte, werd vooral ingegeven door boeken; niet in het minst die van Jeanne Hersch. Hersch, die opgroeide in Zwitserland als kind van Pools-Joodse emigrés, is misschien wel de meest miskende filosofe van de twintigste eeuw: een vergeten Hannah Arendt. Niet enkel deelden Hersch en Arendt dezelfde hoofdthema's, zoals vrijheid en verdrukking, de totalitaire verlokking, de zin van het handelen, de oorsprong van het kwaad, de menselijke conditie en de menselijke waardigheid. Ze hadden ook dezelfde leermeesters: Karl Jaspers en Martin Heidegger.

Hersch heeft een heel persoonlijk en diepzinnig oeuvre bij elkaar geschreven – in het Frans en in het Duits – en was naast filosofe ook politiek actief. Ze stichtte samen met anderen een afdeling van de Socialistische Partij in Genève – al was ze voor veel socialisten te liberaal en voor veel liberalen te socialistisch. ‘La dame aux paradoxes’ werd ze genoemd. Ze werkte later voor Unesco en veel van haar werk, als denker en als politiek activist, was gericht op de bescherming van de mensenrechten.

Het politiek engagement was Hersch niet met de paplepel meegegeven, al waren haar ouders hoogopgeleid en was het in hun huis een komen en gaan van intellectuelen die debatteerden over marxisme, de staat van de wereld en de weg naar de toekomst. Maar politiek engagement kwam Hersch tegennatuurlijk voor. Ook bij haar was het geen spontane aandrang, maar de geleefde tijd die haar stappen bepaalde. Door de opkomst van het antisemitisme en de maatschappelijke malaise van het interbellum zag ze zich groeien om zich politiek in te zetten.

Je n’ai pas la ‘bosse de la politique’. Je suis naturellement individualiste, naturellement solitaire dans ma pensée, et ce n’est pas du tout pour moi une tentation de faire de la politique. Au contraire, c’est un devoir.³

Het kost me weinig moeite om me in te leven in die gedachten van Hersch; ze drukken een gevoel en ervaring uit die ik maar al te goed ken. Ik kom zelf al-lerminst uit een politiek nest. Thuis werd er eigenlijk nooit over politiek gediscussieerd. Later ben ik me daar meer over gaan verbazen, aangezien mijn bestaan, ons leven in België, gegrond is in een duidelijke stellingname van mijn ouders tegenover het communisme. Als mijn ouders, en vooral mijn vader, zich niet zo bewust waren geweest van de onvrijheid die het Polen van voor 1989 in zich droeg, dan waren we niet vertrokken. Toch heb ik dat besef nooit echt vertaald gezien in een bijzondere interesse in de politiek. Ik zou mijn opvoeding zelfs eerder antipolitiek dan apolitek noemen. Politici werden vooral gewantrouwd en geassocieerd met huichelarij.

Toen de vraag dus voor me lag en ik amper twee dagen de tijd had om haar te beantwoorden, wist ik dat niemand in mijn familie enig enthousiasme over het voorstel aan de dag zou leggen. Ook mijn man stond er eerder afkerig tegenover. De slapeloze nachten als gevolg van de ziekte van mijn zus hadden ons al naar het uiterste van onze krachten gedreven: zowel emotioneel als lichamelijk zaten we door onze reserves heen. We hadden nu vooral behoefte aan rust, niet aan een nieuw avontuur.

Er was een handvol mensen met wie ik mijn dilem-

ma nog kon delen. Sommigen kende ik goed, anderen veel minder. Het fijne was dat iedereen meteen de ernst van de vraag begreep en luisterde naar mijn reserves en worstelingen. De reacties en de duur van de gesprekken liepen uiteen, maar de conclusie was duidelijk: misschien maar beter niet. Het moment was te vroeg gekomen en er waren te veel boeken die vroegen om geschreven te worden; onafgewerkte bestanden op mijn laptop. Europa zou moeten wachten. Ik viel die nacht in slaap met een helder hoofd en een gerust gemoed.

De volgende ochtend zou ik naar Verhofstadt bellen om het te laten weten. Mijn boeken, dat was mijn taak. Ik herhaalde het meermaals in mijn hoofd, om mezelf ervan te overtuigen dat het de juiste beslissing was. Ondertussen hielp ik mijn vijfjarig zoontje zich aan te kleden. Hij is een nieuwsgierig en begaafd kind. Met zijn engelenstem begon hij zoals elke ochtend vragen af te vuren. De ene keer zijn het vragen van een prozaïsche alledaagsheid. Nog hoeveel keer slapen en het is mijn verjaardag? Hij verjaart eind mei, en vanaf de jaarwisseling begint hij die vraag meermaals per week te stellen. Wanneer krijg ik een Nintendo? Wanneer gaan we nog eens naar het speelpark? De andere keer zijn het poëtische vragen waarop zelfs de filosofie het antwoord schuldig moet blijven, of filosofische vragen waarop slechts een poëtisch antwoord kan bestaan. Kun je nog jarig zijn als je dood bent? Of: hoe kan het dat er na de dood niets

meer is? Als je dood bent, ben je toch nog altijd iets: namelijk dood. Als er niets is, is er toch nog altijd iets: niets. Het zijn niet bepaald vragen voor een kind van zijn leeftijd. Maar in de zomer van 2018 moest hij een week in het ziekenhuis doorbrengen, na een geperfo-
reerde appendix, buikvliesontsteking en spoedope-
ratie. Sindsdien is het besef dat ook kinderen kunnen
sterven iets waarmee hij en zijn oudere broer zich be-
zighouden, en soms ook worstelen.

In gedachten hoorde ik hem de vraag stellen: waar-
om is de Europese Unie uiteengevallen? En terwijl ik
zijn armen door de mouwen hielp, begreep ik wat ik
daarvoor al wist: dat de EU niet voor eeuwig is, dat geen
enkele verworvenheid voor altijd verworven is. De klok
kan altijd teruggedraaid worden. Het is gek hoe men-
sen ervan overtuigd kunnen zijn dat de dingen wel zul-
len blijven zoals ze zijn, of sowieso beter zullen wor-
den. Volledige beschavingen gaan ten onder. Wat is de
EU, die nog geen halve eeuw bestaat, naast de verloren
gegane, eeuwenoude civilisaties en samenlevingsvor-
men van Maya's en Inca's?

Ik ben nog geen halve eeuw oud en heb de wereld
al zo drastisch zien veranderen dat ik doordrongen ben
van het besef dat de wereldgeschiedenis zich niet laat
voorspellen, een gedachte die Karl Popper zo scherp
onder woorden bracht in zijn werk *De armoede van
het historicisme*. Ik woon en leef in België, precies om-
dat mijn ouders, en met mijn ouders de hele wereld,

dachten dat het communisme nog decennia zou domineren in Centraal- en Oost-Europa. Niemand kon in 1989 voorspellen dat de Muur dat jaar nog zou vallen, en daarmee de communistische regimes in Europa. En nu zijn we al dertig jaar later, en Polen hoort al vijftien jaar bij de EU. Het heeft niet enkel een geweldloze en succesvolle transitie meegemaakt, maar behoort ook bij de landen die er economisch het sterkst op zijn vooruitgegaan. Dat kon niemand hebben voorspeld. Deze realiteit vormt me, in die zin dat ik besef dat de dingen niet in de sterren geschreven staan. Ik kan me moeiteloos een voorstelling maken van een wereld waarin lidstaten één voor één uit de Unie stappen. Een Europa dat opnieuw verdeeld wordt in Oost en West of in Noord en Zuid. Eens je de Muur hebt gezien, is het niet moeilijk je een opdeling voor te stellen. De recente geschiedenis leert ons ook hoe snel er opnieuw fysieke grenzen met hekken, slagbomen en muren gebouwd kunnen worden, en hoe het verlangen daarnaar in vele mensen nooit helemaal dooft.

Ik stelde het telefoongesprek met Verhofstadt uit en belde in plaats daarvan nogmaals naar een van mijn beste vrienden. Daarna sprak ik nog met enkele andere filosofen en schrijvers. Ik ben gezegend met een zeer uiteenlopende mix van vrienden en kennissen. Niet alleen zijn de verschillen groot in hun specialisaties en interesses, maar ook in hun kijk op de huidige politiek. Twee van hen hadden zelfs een volledig te-

gengestelde kijk op de EU. De een verfoeide het hele Europese circus, was pro-Brexit en wantrouwde zo goed als alles wat Verhofstadt deed en zei. De ander was beschaamd dat zijn land uit de EU wou stappen en verzamelde handtekeningen om een tweede referendum af te dwingen, was aanwezig bij talloze betogingen tegen de uitstap en zag in Verhofstadt een groot Europeaan en medestander om de ontmanteling van de EU tegen te gaan. Daartussenin bevond zich de rest van het gezelschap. De een al wat eurosceptischer dan de ander, maar wel, en dat was bijzonder, allemaal opgetogen over het feit dat de vraag aan mij werd voorgelegd. In de eerste plaats waren ze het meest onder de indruk van het feit dat zoiets überhaupt mogelijk was: dat ik zonder maandenlange screening, testen, gesprekken binnen de partij, vrienden in de politiek, zomaar, als het ware uit het niets, op een verkiesbare plaats kon staan. Dat zei iets over onze democratie, vonden ze. Dat mensen van buitenaf een reële kans kregen om verkozen te worden, was een positief voor-teken. Ik verbaasde me er ook over. Tenslotte, wie was ik? Ik had niet eens een partijkaart, geen bijzondere connecties, enkel een netwerk dat hoofdzakelijk uit schrijvers en filosofen bestond. Het gaf ook mijn vrienden een goed gevoel over de mogelijke vrijheid die ik zou kunnen genieten. Waarschijnlijk was ik gevraagd door mijn vermogen om te denken, niet om te denken zoals zij willen dat gedacht wordt. Waar-

schijnlijk, want niemand die me raad gaf, had er echt ervaring mee. Het was duidelijk dat ook voor hen het interne politieke proces een raadsel was. Toch bleef één bedenking constant weerkeren. Als je denkt dat je het verschil kunt maken, hoe klein ook, moet je het misschien doen. Dat was ditmaal de gemene deler in alle gesprekken. Zelfs mijn beste vriend, die aanvankelijk zei dat ik het niet moest doen, was na een nachtje slapen van mening veranderd. ‘Het zal je leven er niet makkelijker op maken, en ik heb geen vertrouwen in het Europees Parlement, maar aangezien er toch een is, dan liever met jou erin dan erbuiten.’

Ik heb twee gesprekken gehad met Verhofstadt. Het eerste op vrijdag, het tweede nog geen 48 uur later, zondagavond, ook bij hem thuis. Eén ding was me duidelijk geworden in de uren daartussen: ik en niemand anders zou de beslissing moeten nemen en ermee moeten leven. Alle goede raad was welkom, maar ik wist ook dat iedereen nu weer achter zijn schrijftafel zat en dat iedereen in zekere zin opgelucht was dat zo’n vraag hun niet in de schoot geworpen was.

Bij aanvang van het tweede gesprek had ik de knoop nog niet doorgehakt. Ik zat nog met een heleboel vragen, maar ook met het vervelende gevoel dat het misschien niet oprecht was. Dat ik niet gevraagd werd om echt bij te dragen aan de vernieuwing van Europa, maar om ‘de lijst te vullen’. Het staat trouw-

wens erg goed op de lijst, zo'n filosoof. Het kan wat geestelijke breedte en diepte toevoegen, of althans die indruk wekken. Ergens voelde het allemaal tegelijkertijd goed en fout aan.

Een van de eerste dingen die ik in het tweede gesprek tegen Verhofstadt zei, was: 'Het is te vroeg.' De vraag om me politiek te engageren kwam enkele jaren te vroeg. Hij lachte daar hartelijk om. 'Wat is "te vroeg" als Europa je nu nodig heeft?' Ik had nog twaalf uur de tijd om daarover na te denken.

Weer hoorde ik de verbeelde vraag van mijn zoontje in mijn hoofd: mama, hoe komt het dat de EU uiteengevallen is? Wat zou ik dan tegen hem zeggen? 'Enkele jaren geleden kreeg ik telefoon van de leider van de liberale fractie met de vraag om mee te werken aan een vernieuwd Europa. En weet je wat mama toen heeft gezegd? "Sorry, ik kan me nu niet over het Europese vraagstuk buigen, want ik moet boeken schrijven."'

Met die gedachte wil ik uiteraard niet impliceren dat ik ook maar een seconde meende dat de toekomst van de EU zou staan of vallen met mijn beslissing; wel dat ik het moeilijk zou vinden om aan mijn kinderen toe te geven dat er ooit een beroep op me werd gedaan, en dat ik dat naast me neergelegd had. Uiteraard zou mijn eventuele politieke betrokkenheid geen enkele toekomstige garantie inhouden. De EU zou nog steeds kunnen desintegreren. De EU zou nog steeds

een project kunnen worden waar ik zelf niet achter sta. De EU zou nog steeds moreel bankroet kunnen gaan. Maar ik zou ten minste geprobeerd hebben om dat tegen te gaan.

Ik voelde dat het moeilijk werd om nee te zeggen.

Volgens Michael Ignatieff is er één vraag waarop je een duidelijk, overtuigend antwoord moet hebben, wanneer je de stap naar de politiek zet: waarom doe je het? Ignatieff had zijn strepen als intellectueel – als hoogleraar, schrijver, publicist, radio- en televisiemaker – reeds meer dan verdiend, toen hij in 2008 de leider werd van de Liberale Partij van Canada. De bedoeling was dat hij naar het premierschap zou dingen, maar bij de verkiezingen in 2011 zat zijn partij in de hoek waar de klappen vielen. De inzet voor hem was dus volledig anders aan het begin van zijn politieke verhaal dan bij mij. Hij mikte op het premierschap. Wat hem na vijf jaar niet lukte, betekende een abrupt einde van zijn politiek avontuur. Mijn hoop, mocht ik beslissen om me verkiesbaar te stellen, was veel bescheidener: simpelweg *een* verschil maken in *een* domein. Of het nu tegengewicht bieden tegen multinationals, de verbetering van de interne markt, de ontwikkeling van een beleid rond Artificial Intelligence, de uitbouw van het nachttreinennetwerk, of de bescherming van mensenrechten zou betreffen.

De vraag waarom ik het zou doen, was niet de moeilijkste om te beantwoorden. Binnen en buiten